

tributio partium, inde in majoribus ecclesiis militent, A et majorum constitutionibus diversas sit dignitates sive in civitatibus et villis ministrent. Si enim unius Ecclesie filii sunt, et unam matrem habent Ecclesiam, cur non omnes unius matris stipendia sortiantur? Una mater Ecclesia sicut unus Dominus et una fides et unum baptisma, licet ubique sit per orbem terrarum diffusa, licet pro locorum diversitatibus,

et majorum constitutionibus diversas sit dignitates sortita, ut aliae dicantur matrices Ecclesie, aliae matricibus quasi matribus filiae subditae. Quae cum ita sint, cur non omnes clerici unius matris bonis communicent, quos constat unius matris filiabus utiliter ministrare?

EPISTOLÆ S. BONIFACIO I ATTRIBUTÆ, ET NUMQUAM ANTE MANSI EDITÆ.

EPISTOLA I.

AD JUSTUM DOROBERNENSEM EPISCOPUM,
Cui pallium transmittit.

Dilectissimo fratri JUSTO, BONIFACIUS.

Pallium per latorem presentium fraternitati tuæ benignitatis studiis invitati direximus, concedentes etiam tibi ordinationes episcoporum, exigente opportunitate, Domini præveniente misericordia, celebrare: ita ut Christi Evangelium plurimorum annuntiatione in omnibus gentibus, quæ necdum conversæ sunt, dilatetur, etc.

EPISTOLA II.

AD EPISCOPUM ET PRESBYTEROS VICARIOS A PAPA ZOSIMO
AD AFRICANAM SYNODUM DIRECTOS.

BONIFACIUS episcopus FAUSTINO episcopo et PHILIPPO
et ASELLO presbyteris.

Dilectionis vestræ pagina teste presbyterio recensetur etiam portitorum relatione noscetur, quantum gavisus est omnis chorus fraternitatis, et exsultavit in Domino turba sanctorum, postquam auribus suis suspensum diu nuntium super incolumitate vestræ charitatis accepit. Consonante etiam voce laudata est intellecta per litteris (sic) sui capitis sollicitudo membrorum. Vobis igitur, et desideriis vestris Christi

arrisit, qui dignatus est et in unam revocare divisas, et scissa sarcire, quod fratribus et presbyteris venientibus cito Dulcitio, et Felice necesse est vobis melius intimetur. Data vi kal. Maii, Monasio V. C. Cons.

JOANNIS DOMINICI MANSI

In superiorem Epistolam Adnotatio.

Hæc epistola, quæ nunc primum comparet, debetur eruditioni et humanitati P. Forbenii Forster, qui in vetustissimo Frisingensi codice illam nactus ad nostras misit manus in hac collectione edendam. Summo in pretio habendam fore ab eruditis censeo; ex ea enim constat dissidium illud, quod ante hos annos Ecclesiam Romanam et Africanam inter se commiserat sub Bonifacio Papa sublatum fuisse; atque inter duas illas insignes ecclesias optime tandem convenisse. Id vero qua tandem ratione acciderit, incompertum mihi esse fateor; quamquam suspicor Africanos potius cessisse Romanis in causa appellationum, quam Romanos Africanis; nam Romania Ecclesia juri primatus sui adeo tenaciter insistebat, ut nemini persuaderi possit quicquam de illo decedere voluisse in gratiam Africanorum.

ANNO DOMINI CCCCXX.

SANCTUS GAUDENTIUS, BRIXIÆ EPISCOPUS.

PROLEGOMENA.

(Biblioth. Schoen. tom. I.)

§ I. Vita S. Gaudentii.

Patria Gaudentii incerta est. Nisi Brixianus fuit, certe diu Brixie Philastrii jam temporibus vixit, alumnus ejus atque ecclesiastica disciplina ab eo imbutus. Quo tempore magnum sibi apud populum et clericos favorem conciliavit. Quippe qui dum in Orientem religionis causa peregre profectus esset, Philastrio interim mortuo, populo flagitante et suf-

fragio aliorum episcoporum, cui magnum ex Ambrosii Mediolanensis auctoritate pondus accedebat, Brixie episcopus electus est. Ac Gaudentius quidem, nuntio hoc accepto, nihil intentatum reliquit, quo onus istud declinaret. Sed Ambrosius cæterique antistites sacramento, quo fortasse Brixiani cives se obligaverant, nullum alium episcopum se accepturum astricti tales ad ipsam epistolam cum legatione ci-

vium miserunt, ut diutius resistere religioni sibi duceret, præsertim cum ab ipsis episcopis Orientalibus, nisi reditum ad Brixianos polliceretur, communio negata esset. Initium episcopatus ejus pariter ac dies emortualis prædecessoris ejus latet. Nulla in episcopatu re gesta magis inclaruit, quam suscepta pro Joanne Chrysostomo legatione ad Arcadium imperatorem, anno 405, Æmilio et Cythegio comitibus. Quæ quamvis eventu fuerit destituta, constantiæ tamen et magnanimitatis laude eum nobilitavit, atque disertissimum hac de re præconium ipsius Chrysostomi testimonia præbent. Quando obierit Gaudentius æque incertum est, aliis ad annum 427, aliis, in quibus Tillemontius, majori probabilitate ad annum 440 obitum ejus referentibus.

§ II. Scripta S. Doctoris.

Ad genuina Gaudentii scripta, præter *Paschales decem sermones cum præfatione ad Benivolum, quatuor de diversis capitulis Evangelii et quintus de Machabæis martyribus ex ipsius Gaudentii verbis in eadem Præf. ad Benivolum pro veris agnoscuntur. Quatuor alii, nempe de Ordinatione sui, de Dedicazione basilicæ, itemque ad Serminium et Paulum Diaconum, qui posteriores epistolæ potius quam sermones sunt, cum argumenti tum orationis similitudine Gaudentii esse probantur. His insuper in Galeardi editione addi vides duo, de Petro et Paulo alterum, alterum de Vita et Obitu Philastrii, prædecessoris sui.*

Intercidisse nonnullos Gaudentii tractatus, ex ipsis qui supersunt discimus, ut Galeardus ad tract. 14 annotavit, ubi etiam locum ex serm. 8 affert, qui si quis alius ingenio hominis declarando inservit Dupiniumque a temeritatis crimine vindicare potest. Disservimus, ut meministis, inquit Gaudentius, omnem textum lectionis ejus, quæ cœnantem describit in Bethania Dominum, explanantes discubitu Lazari, rationem loci et temporis, Marthæ ministerium, sororis ejus obsequium, unguentii virtutem, rationemque criminum, quibus Maria pretioso myro unctos Christi ter sit pedes!

Nec supposititia desunt, Rhythmus de Philastrio, liber de Singularitate Clericorum alioquin modo Origeni, modo Cypriano aut Augustino tributus, ab Oxoniensi autem Cypriani editore Gaudentio ascriptus, quamquam in notis ad Bedæ tempora revocat. Præterea Commentarii in Symbolum, quod vulgo Athanasii appellatur, auctorem Gaudentium facit Elias Capreolus l. III Hist. Brix., et ex Capreolo Ughellus. Quod cum errore manifesto factum sit, tum nihil etiam ejusmodi Commentarii existit, nisi forte, quod commode Galeardo succurrit, pro Commentario in Symbolum Athanasii intelligenda sit Expositio Rufini in Symbolum, quæ a multis Hieronymo et Cypriano temere ascripta, aliquando etiam Gaudentio tributa fuerit.

§ III. Editiones scriptorum S. Gaudentii.

Gaudentianorum scriptorum specimen, ut pridem observavit Galeardus, primum edidit Capreolus lib. III

A Hist. Brix. excerpta nempe *Sermonis de Philastrio* circa annum 1500, aut paulo serius. Deinde circa annum 1554, Aloysius Lipomanus, Veronensis episcopus, protulit *Sermonem integrum de Philastrio, Sermonem de Dedicazione basilicæ*, itemque excerpta ex *Præfatione ad Benivolum*, in *Vitis SS.* tom. IV, a p. 52, 4 editionis Venetæ, ubi p. 1 et p. 15 opera Gaudentii nondum excusa dicuntur. Collecta primum edita sunt in *Orthodoxographis Grynæi* anno 1569, eodemque ordine ac numero sæpius deinde in *Bibliothecis PP.* repetita, mendis tamen aspersa quamplurimis et duobus carentia sermonibus, qui in novissima demum eaque prima, quæ seorsim prodiit et accurata dici possit, Galeardi editione anni 1720, additi inveniuntur. Eamdem postea ab editore retractatam B Quiriniana Operum Brixianorum episcoporum Collectio accepit. De singulis singulatim.

SÆCULO XVI.

1569. *Basileæ, ap. Henric. Petri. in fol.* Gaudentii episcopi Brixiensis tractatus in *Monumentis S. Patrum Orthodoxographis*, tom. VI, p. 1795-1860. Exhibentur XVII tractatus cum responsionibus duobus ad Serminium et Paulum Diaconum, nec non præfatio ejusdem ad Benivolum.

1575. *Parisiis, apud Mich. Sonnum, in fol.* Gaudentii Brixiensis sermones et tractatus; in *Bibl. PP. Bigneana*, tom. VII.

1579. *Coloniæ, in fol.* Gaudentii episcopi Brix. sermo de Philastrio ep. Brix.; in *Vitis Sanctorum Surii*, tom. IV, a pag. 225.

C 1589. *Parisiis...., in fol.* Gaudentii episcopi Brixiani in varia Scripturæ loca sermones, sive tractatus varii; in *Bibl. PP. Bign. ed. secunda*, tom. II, col. 209 sqq.

SÆCULO XVII.

1610. *Parisiis, in fol.* Gaudentii Brix. tract. et sermones aliquot; in *Bibl. PP.*, tom. II.

1618. *Coloniæ, in fol.* Gaudentii Brix. ep. tractatus aliqui in varia Scripturæ loca; in tomo IV *Bibl. PP.*

1624. *Parisiis, in fol.* Gaudentii tract. et sermones aliquot in *Bibl. PP.* tom. II, col. 1 sqq.

1644 (1654). *Parisiis, apud tres Bibliopolas, in fol.* Gaudentii episc. Brix. in varia Scripturæ loca sermones sive tractatus, etc.; in tomo II *Bibl. PP. Bign. ed. quintæ.*

1662. *Parisiis, ap. Ant. Bertier. in fol.* S. Gaudentii ep. Brix. sermones aliquot in *Franc. Combesii Bibl. PP. Concionatoria.*

1677. *Lugduni, apud Anissonios, in fol.* Gaudentii Brix. ep. tractatus in varia Scripturæ loca; in tomo V *Max. Bibl. PP.* col. 942 sqq.

SÆCULO XVIII.

1720. *Patavii excudebat Jos. Cominus, in 4° S.* Gaudentii Brixie episcopi sermones qui exstant nunc primum ad fidem mss. codd. recogniti et emendati. Accesserunt Ramperti et Adelmani Venerabil. Brixie episcoporum opuscula. Recensuit ac Notis illustravit Paulus Galeardus canon. Brixiani.

Susecepit Galeardus Gaudentii edendi consilium A ex prioribus in melius reformatas dicens. Sed primo suasu ac impulsu præsulis Jo. Franc. Barbadii, recens tunc a Veronensi episcopatu ad Brixianum translatus, qui et opibus et nulla non opera cum jure meritoque nomini suo inscriptum vidit. Nactus vero editor præclara ex codd. mss. Vaticanis, Florentino, Urbinate, et Brixianis subsidia assiduo studio emendationi auctoris depravatissimi vacavit, ita tamen ut, ubicumque aliquid innovatum esset, de eo lectorem admoneret. In variantibus lectionibus apponendis et recensendis religiosior pene fuit: maluisse enim inquit sedulitatem suam delicatis hominibus nimiam aut morosam videri, quam fidem apud studiosos et doctos lectores periclitari. Animadversiones rariores adjecit, in quibus ea, quæ locutionibus illustrandis inserviunt, comparatione B fere locorum similium apud alios scriptores currentium constant, nonnullæ res ecclesiasticas attingunt, utrumque genus laud magnæ lectionis eruditionem prodit. Tanto vero insigniora sunt quæ in præfatione de Vita, virtutibus et laude, qua apud æquales et posteros claruerit Gaudentius, de scriptis ejus genuinis et supposititiis, eorumque indole disseruit. Qua occasione (§ II) graviter etiam in Dupinium, iniquius, ut ipsi visum est, de Gaudentio statuentem, invehitur. Postremo de consilio et ordine hujus editionis, superiores breviter perstringens, lectores admonet. His omnibus insuper testimonia de Gaudentio, necnon index locorum SS. addita sunt. Rerum vero index Rampertum simul et Adelmannum complectitur.

1721. *Hamburgi*, in 8°. Vita S. Philastrii episcopi Brix. per S. Gaudentium ejus successorem conscripta quæ habetur in libro vetusto Sacrarum ecclesiæ Brixianensis, estque sermo habitus in anniversario die solemnitate ejus: cum *Philastrio*, ed. a Jo. Alb. *Fabrisio*.

1738. *Brixia*, ex typogr. Jo. *Mariae Rizzardi*, in fol. S. Gaudentii Brixia ep. sermones qui exstant, ad fidem mss. codd. recogniti et emendati; in *Collectione Vet. PP. Brix. Ecclesiæ Quiriniana*, a p. 185 usque ad 379. Recensuit denuo et Notæ secundis curis auctas adjecit *Paulus Galeardus*, can. Brix.

Quid novæ hujus editionis occasione a Galeardo præstitum est, ipse quidem modestia in Italis scriptorum ecclesiasticorum editoribus sequentium temporum raro obvia indicat, inspersas esse novas huc D illuc textui Gaudentiano notationes, nonnullas etiam

statim obtutu unusquisque facile animadvertet, quam sæpe illud et quam præclare factum sit. Imprimis autem de codice non magnæ quidem antiquitatis, sed egregiæ lectionis et emendationibus Octavii Pantagathi Brix. manu ascriptis repente sibi oblato lætatur, ex quo innumera sibi restituta esse affirmat.

1757. *Augustæ Vindelitorum sumpt. Ignatii Adami et Franc. Ant. Veith*. in 4° S. Gaudentii Br. ep. sermones, etc. Editio Patavina ad unguem expressa.

Codices, qui Galeardo auxilio fuerunt, partim universa opera usque tum edita, partim unam vel alterum recens additorum sermonum singulatim complectebantur. Illorum *quinque* erant, horum *quatuor*.

1° *Codices mss. Bibl. Vaticanæ* n. 1245 et 4580, uterque papyraceus.

2° *Codex ms. Urbinatensis membranaceus* n. 75, elegantissimus, litteris initialibus pictis et decoratis.

Cæterum non vetustate quidem præstare hosce codices, præclara tamen plurimis in locis ad Gaudentii emendationem contulisse, Galeardo scribit. Excerptandi curam, postquam potestas a P. S. Clemente XI facta esset, *Franciscus Blanchinus* et *Carolus Majellus*, *Bibl. Vat.* præfectus, uterque P. M. ab honore sacri cubiculi sustinuerant.

3° *Codex mss. Florentinus bibliothecæ S. Marci chartaceus*, cujus *Joan. Mabillonius* in *Itin.* meminit. Collationem curaverat atque variantes lectiones diligenter excerptas editori transmiserat P. *Albertus C Salvi*, ejusdem Monasterii S. Marci Florentiæ Prior.

4° *Codex ms. Octavii Pantagathi Brixiani*, magni ævo suo inter Litteratos nominis viri (a). Qui quamquam nec ipse magnæ vetustatis erat, at tamen, quod contra opinanti Galeardo accidit, lectiones optimas a superioribus discrepantes frequentes suppeditavit. Præterea Pantagathi illius manu passim emendationes margini erant ascriptæ, quibus laud modicum statuit pretium editor.

5° *Codex ms. Urbinas* n. 450, membranaceus.

6° *Codex ms. Vaticanus* n. 1235, membranaceus pariter. Uterque ex his duobus *Sermonem Gaudentii de Petro et Paulo* exhibentibus *Zenonis* etiam *Sermones* continebat.

7° *Codices mss. duo Brixiani membranacei*, quorum antiquior præfert notam sæculi xi, *Sermonem de Vita et Obitu B. Philastrii* exhibentes.

* Cæterorum de eo testimonia hæc prætermisit Galeardus, nempe *Lil. Græg. Gtraldi Dial. 2 de Poet. sub æt.*; *August. Thuani Comm. de Vita sua lib. I*; *Onuphrii Panvini ad lib. Pastorum*, p. 390.

PRÆFATIO P. GALEARDI

IN EDITIONE OPERUM S. GAUDENTII.

1. Gaudentius, Brixia episcopus, sub finem quarti sæculi floruit, eo scilicet tempore quo aurea Ecclesiæ ætas Hieronymum, Ambrosium, Augustinum, alioque præstantissimos viros tulit. Eum in Orientem

religionis causa peregre profectum, Philastrio episcopo vita funeto, Brixianus populus successorem expetivit, accedente suffragio episcoporum, atque in primis Ambrosii Mediolanensis antistitis, cujus et